

Anna Piechnik

Uniwersytet Jagielloński

Katedra Lingwistyki Kulturowej i Socjolingwistyki

ORCID: 0000-0002-6116-5939; e-mail: anna.piechnik@uj.edu.pl

Teksty urzędowe autorstwa mieszkańców wsi jako materiał do badania ich kompetencji komunikacyjnych – problemy i wyzwania metodologiczne

Abstrakt: Przeobrażenia kulturowe i cywilizacyjne współczesnej wsi powodują konieczność interdyscyplinarnych badań umożliwiających uchwycenie i opis tych zmian. Badaniom poddawano dotąd niemal wyłącznie język mówiony jako podstawowy i zwykle jedyny kod komunikacji mieszkańców wsi, którzy teksty pisane tworzą rzadko, głównie w kontaktach z urzędem. Teksty takie dają więc rzadką okazję wglądu w ich kompetencje komunikacyjne, tekstotwórcze, stylistyczne, w stosowane przez nich strategie perswazyjne. Pokazują też, na ile gwara odzwierciedla się w ich tekstach pisanych. Potencjał takich tekstów potwierdziły badania podać do małopolskich ośrodków pomocy społecznej. Poddanie analizie materiału z innych obszarów Polski pozwoliłoby wysnuć ogólniejsze wnioski na temat stylu urzędowego mieszkańców wsi.

Słowa kluczowe: przemiany językowe wsi, teksty pisane mieszkańców wsi, gwara w tekście, styl urzędowy mieszkańców wsi.

Abstract: Official texts written by villagers as material for communicative competence research – the methodological problems and challenges. The recent civilization and culture-related transformations in rural areas have created a need for interdisciplinary research that will capture the essence of these changes and will characterize them. To date, research has focused on the spoken language as the primary form of communication of villagers; they make use of written texts mainly to communicate with public administration institutions. Therefore, these texts pose a unique opportunity to gain insight into the linguistic competence of villagers related to communication, text-forming, and style, as well as their persuasion strategies. These documents also show the extent to which a local dialect is reflected in written texts. The value of these records has been confirmed by a study of documents submitted to social assistance centres in Lesser Poland. An analysis of the language material from other areas would allow to draw more general conclusions concerning the official language of villagers.

Keywords: linguistic changes in rural areas, texts written by villagers, dialect in a text, official style of village inhabitants.

Dynamicznie zmieniający się krajobraz językowo-kulturowy wsi początku XXI w. zachęca do naukowych analiz zjawisk składających się na owe przeobrażenia. Obok pewnych przemian w systemie leksykalnym, charakterystycznych dla następstwa pokoleń w ogóle, polegających na wprowadzaniu do zasobu słownikowego elementów nowych przede wszystkim przez młode pokolenie, któremu z kolei najstarsza warstwa

słownictwa znana jest gorzej niż pokoleniu najstarszemu, na wsi obserwuje się procesy typowe również dla współczesnej polszczyzny nieograniczonej terytorialnie i społecznie. Należą do nich, towarzyszące zjawisku globalizacji, przemiany zmierzające do upodobnienia kodu, jakim porozumiewają się mieszkańcy wsi, do unifikującego się modelu komunikacji. Wraz ze zmianami cywilizacyjnymi i technologicznymi na wieś wkraczą nowe elementy, przede wszystkim leksykalne (w tym internacjonalizmy, anglicyzmy) oraz nietradycyjne zachowania językowe, związane m.in. z zasadami grzeczności językowej (Sikora 2010, 298–299).

Sytuacja, w której gwara ludowa jako system odmienny od polszczyzny ogólnej w obrębie wszystkich podsystemów języka: od fonetyki po fleksję i składnię, stanowiła podstawowy i często jedyny kod komunikacyjny dla mieszkańców wsi, należy już do przeszłości. Określanie, mającego heterogeniczną strukturę języka mieszkańców wsi – *gwarą* budzi opór ze względu na utrwalenie tradycyjnej definicji terminu silnie podkreślającej dyferencyjność tej odmiany względem polszczyzny ogólnej (por. np. Kucała 1994, 105; Ożóg 2001, 219). Powszechnie zatem stosowane są konstrukcje opisowe: *język wsi*, *język mieszkańców wsi*, *mowa (mieszkańców) wsi*, *polszczyzna mówiona wsi*. W kontekście nowej rzeczywistości językowej i kulturowej współczesna dialektologia „musi [...] zmienić zarówno cele badawcze, jak metodologię” (Ożóg 2001, 223; na ten temat także m.in. Sierociuk 2020; Pelcowa 2001).

Jednak nie tylko w odniesieniu do rzeczywistości sprzed dziesięcioleci, ale i do realiów współczesnych aktualny pozostaje fakt, że gwara (czy: język wsi) to kod mówiony o zasięgu lokalnym i ograniczonym zakresie stosowania (Pelcowa 2010, 67). Prymarnym, podstawowym i – w przypadku większości polskich gwar – jedynym wariantem, w jakim występuje polszczyzna wsi, jest wariant mówiony. Także w jego obrębie – jak podkreśla Jerzy Bartmiński – następuje dyferencjacja stylowa i wydzielić można co najmniej minimalny dwuczłonowy system stylów funkcjonalnych, na który składają się: styl potoczny i artystyczny (Bartmiński 1991, 12). Wytworami – zdecydowanie dominującego – stylu potocznego są komunikaty tworzone podczas codziennych kontaktów mieszkańców wsi z członkami środowiska lokalnego (bądź ponadlokalnego – w wypadku użytkownika języka nieznającego kodu innego niż gwarowy), zaś styl artystyczny uwidacznia się w folklorze, związanym z kulturą oralną, obejmującym teksty *in statu nascendi* mówione bądź śpiewane.

Oralność, charakterystyczna dla kultur kontaktu bezpośredniego (Ong 2011, 93), w wypadku gwar ludowych stanowi wystarczający wymiar komunikacyjny. Słowo mówione jest odpowiednim narzędziem porozumiewania się w sytuacjach domowo-sąsiedzkich oraz dostatecznym – w kontaktach z użytkownikami polszczyzny ogólnej bądź kodów ograniczonych społecznie lub terytorialnie, innych niż własny.

Przedmiot badań dialektologicznych, z tych względów, od zawsze stanowił język mówiony mieszkańców wsi, eksplorowany podczas badań terenowych lub na podstawie nagrań czy zbiorów tekstów gwarowych. Praca na materiale tekstów mających formę pisaną koncentrowała się jednak zasadniczo na przetranskrybowanych ustnych tekstach. Nie należą one do właściwych tekstów pisanych, ponieważ – jak podkreśla Janina Labocha – „prymarną formą istnienia tekstu gwarowego jest realizacja w subkodzie mówionym, a więc w postaci ulotnej, typowej dla wszystkich tekstów ustnych” (Labocha 2002, 47). Teksty gwarowe nie są zatem zaliczane do tekstów pisanych, ale

do tekstów zapisanych, będących – zgodnie z definicją badaczki – „graficzną rejestracją wypowiedzi mówionych [...], które powstały w aktach komunikacji” (Labocha 2004, 9).

Obecność wyłącznie wariantu mówionego uważana jest za jedną z podstawowych cech różniących gwary ludowe od języka ogólnego, dysponującego zarówno wariantem ustnym, jak i pisany (Wilkoń 2000, 35). W regionach szczególnie wyrazistych kulturowo, np. na Podhalu, powstaje co prawda literatura gwarowa, reprezentująca trzecią odmianę stylową gwary – literacką, dla której prymarny jest wariant pisany (Rak 2014, 157–158), jednak Aleksander Wilkoń zwraca uwagę na jej marginalne znaczenie. Badacz podkreśla, że „wprawdzie podejmowano i podejmuje się próby stworzenia czegoś w rodzaju języka literackiego gwary (np. w odniesieniu do gwary kaszubskiej, śląskiej i podhalańskiej), ale nie odegrały one większej roli” (Wilkoń 2000, 35).

Teksty pisane mieszkańcy wsi tworzyli i tworzą rzadko. Pismo wkraczało do życia członków społeczności wiejskiej wraz z edukacją szkolną i poznawaniem języka ogólnego, który stanowił kod wyraźnie odmienny od ich macierzystego. Współcześnie kontakt z polszczyzną o zasięgu nieograniczonym terytorialnie za sprawą środków masowego przekazu i Internetu towarzyszy członkom wiejskich społeczności niemal od początku ich życia. Możliwość stałego konfrontowania kodu stosowanego w komunikacji lokalnej z polszczyzną standardową zwiększa świadomość komunikacyjną mieszkańców wsi. Znajomość języka ogólnego, mającego wysoki prestiż społeczny i szeroki zasięg stosowania, stanowi przepustkę do uczestnictwa w ponadlokalnym życiu społecznym, naukowym, a także do uczestnictwa w szeroko pojętej kulturze. Brak pisanego wariantu języka wsi powoduje, że członkowie wiejskich wspólnot językowo-kulturowych, kiedy przychodzi im stworzyć tekst pisany, stają przed koniecznością posługiwania się – lepiej lub gorzej przyswojoną – polszczyzną ogólną.

Teksty prymarnie pisane autorstwa mieszkańców wsi niezwykle rzadko stanowiły przedmiot naukowej refleksji językoznawczej. Jedną z podstawowych przyczyn tego stanu jest szczególna trudność w dostępie do materiału badawczego. Stosunkowo łatwo dotrzeć za pośrednictwem wiejskich szkół do tekstów pisanych przez dzieci i młodzież. Ich prace pisemne podporządkowane są jednak procesowi dydaktycznemu, powstają z polecenia nauczyciela i podlegają jego ocenie. Analizy tych tekstów koncentrowały się zatem zasadniczo na punktowaniu odstępstw od normy polszczyzny ogólnej mających gwarową proveniencję (por. np. Wiśniewska 1971; Cząstka, Synowiec 1987). Znacznie trudniej dostępne są teksty pisane przez dorosłych mieszkańców wsi, którzy ukończyli już edukację.

Gwary, jako kody mówione, nie wykształciły stylów funkcjonalnych związanych z kulturą pisma, takich jak naukowy¹, publicystyczny czy urzędowy. Umiejętność posługiwania się stylem naukowym czy publicystycznym jest daleka od potrzeb życiowych społeczności wiejskiej, natomiast tworzenie pism urzędowych stanowi stosunkowo czę-

¹ Artykuł *O piekielnickiyk słowak obraźliwyk*, napisany przez Józefa Kąsia gwarą orawską, został przez samego autora określony jako primaaprilisowy żart (Kąś 1994, 175). Mimo iż zawiera rozważania językoznawcze, obejmuje klasyfikację ekspresywizmów osobowych stosowanych w gwarze Piekielnika na Orawie oraz omówienie ich wymiaru pragmatycznego i aksjologicznego, opublikowano go w „Etnolingwistyce” w dziale Materiały, uznając tym samym niejako prymat nietypowej formy językowej nad naukową treścią.

stą konieczność. Podczas gdy twórcy teksów naukowych i publicystycznych to profesjonaliści, w wypadku których ewentualne wpływy macierzystego kodu gwarowego są zasadniczo eliminowane przez długoletnie kształcenie oraz wysoką świadomość językową i komunikacyjną, a twórczość literacka czy pamiętnikarska pociąga bardzo nieliczne jednostki, to nadawcą różnego typu pism obiegu urzędowego (podań, wniosków, próśb i in.) bywa każdy obywatel, niezależnie od wieku, wykształcenia czy innych parametrów socjalnych.

Wobec powyższego teksty pisane przez mieszkańców wsi do instytucjonalnego adresata (w tym wójta burmistrza, urzędów gminnych i powiatowych, ośrodków pomocy, zakładów ubezpieczeń), stwarzają rzadką okazję wglądu w kompetencje tekstotwórcze, językowe, komunikacyjne oraz stylistyczne dorosłych członków społeczności wiejskiej. Umożliwiają przy tym również wielopłaszczyznową, interdyscyplinarną analizę (z pogranicza dialektologii, socjolingwistyki, teorii komunikacji, pragmalingwistyki), niezwykle potrzebną do opisu szybko zmieniającej się językowo-kulturowej sytuacji polskiej wsi. Poddanie naukowemu oglądowi tekstów oficjalnych, do jakich należą pisma kierowane przez mieszkańca wsi do urzędu czy instytucji, pozwala również wskazać stopień oddziaływania kodu gwarowego na tworzywo językowe tekstu.

Zakres spraw, z którymi obywatele zwracają się do urzędów, jest powtarzalny i ograniczony administracyjnymi kompetencjami danej jednostki. W celu usprawnienia kontaktu *obywatel – urząd/instytucja* tworzone są przez urzędników formularze spraw, dostępne w formie wydruku bądź pliku do pobrania ze strony internetowej. Gotowe szablony wymagają od interesanta uzupełnienia jedynie danych personalizujących sprawę. Takie teksty, rzecz jasna, jako materiał badawczy przedstawiają dla językoznawcy znacznie mniejszą wartość niż teksty tworzone od początku do końca przez obywatela. Pisma urzędowe kierowane do instytucji mają zwykle silnie ustandaryzowane wzorce tekstowe, jednak zawierają także partie wymagające od piszących wykazania się umiejętnościami tworzenia tekstu niewspartymi gotowym schematem (uzasadnienie podania, wniosku). Dzięki temu ujawniają umiejętności językowo-stylistyczne indywidualnych nadawców oraz ich sposoby radzenia sobie z tekstem oficjalnym.

Dla słabo wykształconych mieszkańców wsi konieczność stworzenia pisma do urzędu łączy się z wieloma wyzwaniem. Formalny typ relacji między uczestnikami komunikacji decyduje o oficjalności sytuacji, a ta wymaga zastosowania adekwatnego stylu wypowiedzi, obcego codziennej mowie (Dunaj 1994, 24). Pisana forma tekstu – jak już podkreślano wyżej – również jest dla większości członków wiejskich społeczności nienaturalna, wymaga sprawnego posługiwania się polszczyzną ogólną. Dodatkowo konwencja gatunkowa narzuca stosowanie określonych wykładników formalnych, których użycie wymaga od nadawcy umiejętności praktycznego zastosowania pewnej wiedzy genologicznej. Mierzenie się z tak złożoną sytuacją komunikacyjną ujawnia poziom świadomości językowej piszących oraz ich umiejętności przełączania kodu na taki, który wyeliminuje z wypowiedzi elementy identyfikowane przez nich jako jednostki gwarowe. To przynosi cenne informacje dla dialektologów ukierunkowanych socjolingwistycznie, ale także łączy się z metodologicznymi wyzwaniami.

Wskutek braku tradycji badania tekstów urzędowych autorstwa mieszkańców wsi nie ma ugruntowanych metod naukowej analizy takiego materiału i istnieje konieczność dostosowania narzędzi badawczych do jego specyfiki. Samo wyekscerpowanie

z tekstów dyferencyjnych elementów gwarowych będzie, oczywiście, cenne poznawczo, jednak potencjał eksploracyjny tego rodzaju materiałów jest znacznie większy. Utrwalanie przez mieszkańców wsi w tekstach urzędowych właściwości macierzystego kodu gwarowego musi być rozpatrywane w kontekście komunikacyjnym oraz genologicznym, w które uwikłany jest ów tekst kierowany przez obywatela do urzędu. Odpowiednim rozwiązaniem wydaje się pokazanie strategii perswazyjnych stosowanych przez piszących oraz sposobów budowania przez nich sytuacji pragmatycznej, co nie tylko informuje o stopniu przyswojenia przez nadawców wzorca gatunkowego podania, ale również m.in. dostarcza danych na temat obrazu władzy urzędowej w świadomości mieszkańców wsi, odsłania narzędzia wyrażania grzeczności językowej w sytuacji oficjalnej.

Wartość tego rodzaju źródeł dla badacza zmieniającej się wiejskiej rzeczywistości językowej potwierdziła analiza niemal 900 tekstów podań kierowanych przez mieszkańców wsi do sześciu ośrodków pomocy społecznej znajdujących się na pograniczu powiatów tarnowskiego, gorlickiego i nowosądeckiego, których wyniki opublikowano w monografii *Styl urzędowy mieszkańców wsi na przykładzie podań do wybranych ośrodków pomocy społecznej w południowej Małopolsce* (Piechnik 2019). Ponieważ nadawcami podań do ośrodków pomocy społecznej są zasadniczo osoby słabo wykształcone, często niepracujące bądź wykonujące dorywcze prace fizyczne, można się było spodziewać, że w ich tekstach pisanych da się zaobserwować wpływ lokalnej gwary.

Wnioski ze studiów nad tymi pismami w zakresie wpływu gwary mówionej na tekst pisany są potwierdzeniem obserwacji poczynionych przez dialektologów skupiających się na zachowaniach językowych mieszkańców wsi przełączających kod z gwarowego na ogólny bądź mieszany w sytuacji oficjalnej. Badacze podkreślali, że eliminowane są elementy językowe identyfikowane przez użytkowników języka jako przynależne do gwary, a – jak zauważa Halina Kurek – „do najslabiej uświadamianych gwarowych cech należą zjawiska fonetyczne” (Kurek 2010, 76). Właśnie fonetyczny podsystem gwarowy najsilniej ze wszystkich właściwości lokalnej odmiany dialektu uwidacznia się w tekstach kierowanych przez mieszkańców wsi do urzędów (zarówno podaniach do ośrodków pomocy, jak i, analizowanych w innej publikacji, prośbach, skargach i wnioskach kierowanych do burmistrza oraz urzędu gminy w małopolskim Zakliczynie [Piechnik 2016]). Mimo dużej próby materiału nie odnotowano obecności takich zjawisk, jak mazurzenie czy labializacja, które użytkownicy polszczyzny powszechnie rozpoznają jako gwarowe². Spośród fonetycznych cech dialektalnych niektóre teksty urzędowe mieszkańców wsi utrwalają w grafii kontynuant dawnego *a* pochylonego w postaci *o*, przejście *ch* w *k*, zwężenie artykulacji samogłosek. Ich występowanie nie jest jednak częste. Znacznie powszechniej ortografia tekstów odzwierciedla fonetyczne właściwości regionalne (z zakresu dźwięczności) oraz uproszczenia głosek, będące zjawiskami o stosunkowo szerokim zasięgu. O próbach kontrolowania i eliminowania wpływów kodu mówionego na grafikę pism świadczą obecne w tekstach formy hiperpoprawne. Sporadycznie pojawiają się również cechy

² Badania Stanisława Cygana nad świadomością językową mieszkańców Lasocina na Kielecczyźnie wykazały, że zjawiska te są, obok ścieśnienia samogłosek (*a* : *o*, *e* : *y*, *o* : *u*), właściwościami najczęściej identyfikowanymi przez nich jako elementy fonetyczne własnej gwary (Cygán 2011, 89–90).

dialektalne z podsystemu morfologicznego, charakterystyczne dla gwary właściwości składniowe oraz leksyka (Piechnik 2019, 177–189). Elementy gwarowe obecne w badanych tekstach wskazują na braki kompetencji językowych mieszkańców wsi w zakresie stosowania polszczyzny ogólnej.

Konieczność skonstruowania samodzielnego, kilkudzaniowego komunikatu pisanego powoduje u piszących staranie upodobnienia jego formy językowej do charakterystycznej dla pism urzędowych lub kojarzonej przez nich z takimi pismami. Starania podejmowane przez piszących w celu uoficjalnienia stylu przekazują informacje na temat ich wyobrażenia stylu urzędowego. Autorzy podań stosują zabiegi językowe i składniowe typowe dla pism obiegu urzędowo-kancelaryjnego (m.in. nominalizują treść, posługują się konstrukcjami maskującymi agensa, redundantnymi połączeniami wyrazowymi, słownictwem specjalistycznym, kancelaryzmami), ale i sami tworzą połączenia złożonością naśladowujące zawily styl urzędowy, nierzadko ze szkodą dla przejrzystości semantycznej tekstu. Słownictwo obce codziennej komunikacji ustnej, nienależące do zasobu czynnego piszących, bywa deformowane, podlega licznym adideacjom.

Brak doświadczenia w obcowaniu z tekstem pisany w charakterze nadawcy oraz wrażliwa tematyka podań kierowanych do ośrodków pomocy społecznej, wykraczająca poza kwestie administracyjne znane z pism urzędowych, powodują emocjonalizację przekazu oraz sięganie po narzędzia kodu mówionego. Teksty dają również możliwość zaobserwowania dużej różnorodności strategii perswazyjnych przyjmowanych przez piszących w celu nakłonienia ośrodka do udzielenia pomocy finansowej lub materialnej: od pokornej prośby (a nawet modlitwy) poprzez pochlebstwo – po szantaż. W stylu podań mieszkańców wsi z oficjalnością miesza się potoczność oraz silnie uwidaczniają się wpływy żywej mowy (Piechnik 2019, 217).

Teksty urzędowe autorstwa mieszkańców wsi na potrzeby powstania wspomnianej monografii były zbierane w ośrodkach pomocy społecznej do roku 2017. Dziś przed potencjalnymi poszukiwaczami tego rodzaju materiału tekstowego stają dodatkowe przeszkody natury prawnej, związane z ochroną danych osobowych obywateli regulowaną ustawą z roku 2018³. To może być elementem zniechęcającym, jednak nie uniemożliwia prowadzenia badań. Tym bardziej że nowe wyzwania stają nie tylko przed badaczami tekstów pisanych o drażliwej tematyce, ale i przed dialektologami pracującymi w terenie, mierzącymi się z większą nieufnością informatorów wobec nieznanymi eksploratorów oraz – związanymi z tym – trudnościami w dostępie do respondentów.

Badania prowadzone na materiale podań mieszkańców małopolskich wsi do ośrodków pomocy społecznej odnoszą się do tekstów z niewielkiego obszaru Polski. Naukowa analiza tekstów tego typu z innych regionów: zarówno tych, w których lokalny język i kultura mają wyższy prestiż, jak Podhale czy Śląsk, jak i mniej wyrazistych etnograficznie, pozwoliłaby na ogólniejsze wnioski dotyczące stylu urzędowego mieszkańców wsi. Podobne badania na materiale tekstów pochodzących od nadawców o innym profilu zawodowym i społecznym oraz od mieszkańców miast umożliwiłyby z kolei wskazanie specyficznych cech stylu urzędowego mieszkańców wsi oraz

³ Mowa o ustawie z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych służącej stosowaniu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych (Dz. U. 2018 poz. 1000).

skonfrontowanie ich kompetencji komunikacyjnych z innymi użytkownikami polszczyzny. O zachowaniach językowych mieszkańców wsi jako twórców tekstów pisanych należących do rejestru oficjalnego nadal wiemy niewiele i dalsze ich badania prowadzone interdyscyplinarnymi metodami wydają się nieuniknione.

Literatura

- Bartmiński J. (1991), *Odmiany a style języka*, [w:] *Wariancja w języku. III Opolskie Spotkania Językoznawcze, Szczedrzyk 10–11.10.1989 r.*, red. S. Gajda, Opole, s. 11–16.
- Cygan S. (2011), *Przejawy świadomości językowej mieszkańców wsi końca XX wieku na przykładzie Lasocina na Kielecczyźnie*, Kielce.
- Cząstka B., Synowiec H. (1987), *Cechy języka uczniów szkół śląskich w sytuacji lekcyjnej*, „Socjolingwistyka”, nr 7, s. 117–131.
- Dunaj B. (1994), *Kategoria oficjalności*, [w:] *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Kraków, s. 23–31.
- Kąś J. (1994), *O piekielnicki słowak obraźliwyk*, „Etnolingwistyka”, nr 6, s. 175–187.
- Kucała M. (1994), *Gwara*, [w:] *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław, s. 105.
- Kurek H. (2010), *Przemiany kulturowo-językowego wizerunku polskiej wsi w ostatnim półwieczu (na przykładzie gwar małopolskich)*, *Studia Dialektologiczne IV*, red. H. Kurek, A. Tyrpa, J. Wronicz, Kraków, s. 71–79.
- Labocha J. (2002), *Tekst gwarowy jako dyskurs*, *Studia Dialektologiczne II*, red. J. Okoniowa, B. Dunaj, Kraków, s. 47–52.
- Labocha J. (2004), *Tekst pisany – tekst zapisany*, „Biuletyn PTJ” LX, s. 5–10.
- Ong W.J. (2011), *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii*, przeł. J. Japola, Warszawa.
- Ożóg K. (2001), *Polszczyzna przelomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, Rzeszów.
- Pelcowa H. (2001), *Metodologia badań leksyki gwarowej u schyłku XX wieku*, [w:] *Gwary dziś*, t. 1. *Metodologia badań*, red. J. Sierociuk, Poznań, s. 193–189.
- Pelcowa H. (2010), *Specyfika i tożsamość gwarowa regionu*, *Studia Dialektologiczne IV*, red. H. Kurek, A. Tyrpa, J. Wronicz, Kraków, s. 63–70.
- Piechnik A. (2016), *Język pism kierowanych przez mieszkańców okolic Zakliczyna do instytucji gminnych*, „Socjolingwistyka”, nr 30, s. 101–113.
- Piechnik A. (2019), *Styl urzędowy mieszkańców wsi na przykładzie podań do wybranych ośrodków pomocy społecznej w południowej Małopolsce*, Kraków.
- Rak M. (2014), *Zróżnicowanie stylistyczne gwary w świetle statystyki leksykalnej (na materiale podhalańskim)*, [w:] *Badania dialektologiczne. Stan, perspektywy, metodologia*, red. M. Rak, K. Sikora, Kraków, s. 157–166.
- Sierociuk J. (2020), *The methodological assumptions about research into language of villagers*, „Gwary Dziś”, t. 13, s. 165–172.
- Sikora K. (2010), *Grzeczność językowa wsi*, cz. I: *System adresatywny*, Kraków.
- Wilkoń A. (2000), *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice.
- Wiśniewska H. (1971), *Odbicie gwary regionu przemyskiego w błędach uczniów*, „Poradnik Językowy”, nr 10, s. 618–621.